

Становище
на дисертационен труд
за получаване на научно-образователна степен “Доктор”
по професионално направление 3.3 „Политически науки (Публична администрация)“

Автор на дисертационния труд: Ас. Любимка Андреева
СУ „Св. Кл. Охридски“,
Катедра „Публична администрация“

Тема на дисертационния труд: „Състояние и перспективи за развитието на услугите от общ интерес в България (Изследване на регулациите на енергийните услуги)“

Автор на становището: Доц. д-р Татяна Томова,
СУ „Св. Климент Охридски“,
катедра „Публична администрация“

Разработената и представена за публично обсъждане докторска дисертация отговаря напълно на формалните изисквания за разработване и оформяне на подобен научен труд. Тя съдържа 208 страници. Текстът е структуриран в Увод, три Глави и Заключение. Дисертацията е допълнена от подходящо подбрани приложения. Разработена е на основата на 73 библиографски източника, 17 интервюта и доклади и на множество нормативни и политически документи.

В Увода ясно са формулирани обектът и предметът на работата, както и целите, задачите и използваните методи. Първа глава очертава теоретичната рамка на изследването, като поставя въпроса за социалната регулация, осъществявана от държавата и представя различните теории за отношението пазар-държава в модерното общество. Втора глава обяснява развитието на европейската концепция за услугите от общ интерес и въвежда характеристиките на модела на управлението им. Трета глава представлява изследване на случая и анализира развитието на регулативния модел на енергийния пазар в България. Изследването като цяло е подчинено на доказване на тезата, че „пазарната конкуренция при предоставянето на услуги от общ интерес се постига чрез определени правила (регулация). Регулацията е инструмент на общоевропейската политика, която има за цел контролираното освобождаване на пазара за стоки и услуги с акцент върху правата на потребителите“ (стр. 7). Във връзка с тезата се доказва и твърдението, че в българската практика се установява неефективен регулаторен модел на управление на енергийните услуги, който се характеризира в голяма степен с неяснота, липса на прозрачност и независимост относно управлението и контрола (стр. 207).

1. Общо представяне на докторската дисертация.

Представената за обсъждане дисертация е посветена на много широка тема – състояние и перспективи за развитие на услугите от общ интерес. Независимо, че в центъра на изследователското внимание е европейската концепция за услугите от общ интерес, авторката правилно се насочва към произхода на проблема за публичните услуги, търсейки институционалната и теоретичната традиция на актуалните практики в ЕС и конкретно в България. Така тя обвързва дисертационното си изследване не с теориите за Европейския съюз, а с тези за социалната регулация и за публичното управление.

В теоретичната Първа глава на своята работа авторката разглежда прехода в публичното управление през 80-те години на миналия век и представя основните теории, които влияят на управленските практики преди и след него. Основният теоретичен въпрос, който обединява взаимно отричащите се идеи за публичното управление, на които авторката се позовава, е този за ролята на държавата като особен източник на социална регулация. На основата на идеите на кейнсианството, монетаризма и теорията на публичния избор в дисертацията се стига до важната теза, че преходът от 80-те години не е връщане към пазарна саморегулация, а е замяна на един вид управление с друг вид управление. Теоретичната част на дисертацията дава възможност на авторката да постави по-нататък въпросът за управлението на публичните услуги и за очертаването към края на миналия век на нов регулаторен модел на публично управление, при който функциите по предоставяне на публичните услуги се прехвърлят към пазарни субекти, чиято дейност протича в силно регулирана среда. Така авторката обосновава и концептуалния преход от публични услуги (обществени услуги), при което акцентът е върху собствеността и държавната намеса, към услуги от общ интерес, където акцентът се поставя върху ориентацията към потребителя.

Изключително важно значение за дисертационното изследване има определението за услуги от общ интерес. Авторката се разграничава от концепциите за обективността на публичните услуги, зададена по силата на разбирането за публичните блага и възприема не толкова широко разпространената теза, че услуги от общ интерес са тези услуги, които публичните власти определят като такива. Вярно е, че авторката възприема определение, дадено в официален документ на Европейската комисия, но тя му придава теоретичен смисъл и концептуално значение. Това е съществен принос на дисертацията, защото този подход поставя по съвсем различен начин въпроса за публичното управление – от отражение на обективни факти, при този подход то се превръща в самостоятелно явление със собствена, преимуществено субективна логика.

В дисертацията ѝ и по-специално в изключително приносната ѝ втора глава ясно е дефинирано регулирането като процес и регулаторната държава, която не предоставя услуги, а въвежда правила за частните доставчици на услуги. Обяснени са основните теории на регулирането. Като изключително важна за дисертационното изследване е

изведена концепцията за „съвместното регулиране“, при което публични и частни участници си взаимодействат по повод на предоставянето на услуги. Чрез тези понятия е изведен европейският модел на регулиране на услугите от общ интерес. Направен е и нормативен анализ, на основата на който са изведени правилата, чрез които този модел се въвежда в държавите-членки.

Първа и особено Втора глава на дисертационното изследване са добра теоретична основа, на която стъпва емпиричното изследване на българските практики. Чрез него широката тема на дисертацията е конкретизирана до регулирането на енергийните услуги. Този избор не е теоретично обусловен, той по-скоро съответства на интересите на авторката. Тя ясно обяснява още в Увода на дисертацията, че изводите от дисертационното изследване важат единствено за модела на регулиране на енергийния пазар и не могат да бъдат екстраполирани по отношение на останалите услуги от общ интерес. Направената конкретизация по отношение на темата на дисертацията, отразена в подзаглавието ѝ, е правилен подход, защото независимо от наличието на общ подход към регулирането на публичните услуги, съществува секторно законодателство и практики, които му придават специфичен характер. „Слизането“ на това равнище на конкретизация е съществен успех на дисертацията, тъй като по този начин става възможно формулирането на изводи с непосредствено значение за практиките на публичното управление.

Емпиричното изследване е по метода „изследване на случая“. По своя характер то е качествено и обхваща периода от 1999 г. до 2013 г. В крайната редакция на дисертацията авторката е отразила някои промени от 2014 г., поради динамиката на изследваните процеси. Основният изследователски въпрос е „доколко регулацията в енергийния сектор в България съответства на европейския модел?“. На основата на емпиричното изследване са изведени основните слабости на модела на регулиране на тези услуги в България (стр. 202).

2. Актуалност:

Дисертационната тема е изключително актуална, както заради практиките, така и заради теорията.

Услугите от общ интерес и по-специално енергийните услуги са непосредствено свързани с всекидневните потребности на гражданите и поради това представляват съществен проблем за публичното управление, което е изложено на огромен натиск както от страна на потребителите, така и от страна на частните интереси в сектора. В европейски контекст натискът върху публичното управление на държавно равнище се засилва поради необходимостта от включването в общия пазар на услуги и въвеждането на европейския модел за регулирането им. В този смисъл представената за обсъждане дисертация е изключително актуална.

Актуалността за теорията е свързана преди всичко с това, че въпросът за публичните услуги и особено за икономическите сред тях (т. нар. мрежови индустрии) са обект основно на икономически анализи. В българската научна литература на практика няма изследвания, които да обвързват този изследователски проблем с теориите за публичното управление и да поставят акцента върху ориентацията към потребителя. Дисертацията е актуална именно от тази гледна точка. Тя не прави пробив в това отношение, но е малка стъпка в тази посока.

3. Познаване на проблема и на литературния материал.

Дисертацията е разработена на представителна за предметната област литература. Авторката познава добре научната литература и демонстрира способност да я използва правомерно за целите на собственото си изследване.

Добро впечатление прави фактът, че авторката не използва нормативни, политически и административни документи като библиографски източници – практика, за съжаление често срещана в изследванията в областта на Публичната администрация. Тя правилно ги използва като социални, а не като научни факти.

4. Качества на методиката. Оценка на достоверността на материала, върху който се градят приносите на дисертацията.

Дисертацията използва основно дедуктивния метод като от общите тези за ролята на държавата се правят заключения за същността на регулативната държава и на тази основа се извеждат особеностите на регулативния модел на услугите от общ интерес, в частност на енергийните услуги. Теоретичната достоверност на прехода от общо към частно е убедително доказана.

Емпиричното изследване е осъществено чрез метода „изследване на случая“. Възстановени са основните моменти на промени в развитието на регулативния модел на енергийните услуги в България. Това е направено на основата на промяната в нормативните и политическите документи, регулиращи сектора. Фактите не са целенасочено подбирани. В този смисъл може да се твърди, че емпиричното изследване не е манипулирано. То е достатъчно достоверно и представлява надеждна база за формулирани на изводи, предназначени за практиките на публичното управление.

5. Научни и научно-приложни приноси.

Основният теоретичен принос на дисертацията е свързан с цялостното разработване на концепцията за услугите от общ интерес. Възприетият подход се различава съществено от преобладаващите подходи, които свързват публичните услуги с публичните блага и по този начин търсят и откриват обективни основания за предлагането им директно или косвено чрез държавата. Авторката обвързва услугите от общ интерес и свързаната с това

регулация по отношение на производството и предлагането им единствено с решението на публичните власти. Въпреки че процесът на изработване на това решение не е обект на дисертационното изследване, възприетият подход има съществено значение за разбирането на особеностите на публичното управление по принцип.

Основният принос за практиките на публичното управление са свързани с формулираните изводи за слабостите на модела на регулиране на енергийните услуги в България и изведените на тази основа препоръки за промяната му. Независимо от това, че част от тези предложения се срещат в публичния дебат, те могат да се определят като приноси за практиката, тъй като са изведени и обосновани по достоверен начин.

6. Личният принос

Цялостното изследване на регулаторния модел на енергийните услуги в България в периода след 1999 г. от гледна точка на съответствието му с европейския регулаторен модел в сектора е личен принос на авторката. Независимо от съществуването на множество изследвания в областта, цялостно изследване с подобен акцент не е публикувано.

7. Оценка на публикациите.

Авторката има шест научни статии, една от които на английски език. Статиите са по темата на дисертацията и в по-голямата си част отговарят на критериите за научно качество.

Независимо, че преподавателската работа не е необходимо условие за получаване на образователната и научна степен „Доктор“, ще си позволя да подчертая добрата работа на дисертантката със студентите, както и активното ѝ включване в проектите, предназначени за публичното управление, които катедра „Публична администрация“ осъществява.

8. Авторефератът

Авторефератът ясно представя съдържанието и основните тези, застъпени в дисертацията. Самооценката на научните приноси на дисертантката е приемлива и общо взето отразява действителните постижения на изследването.

9. Представената за публична защита дисертацията предизвиква един съществен въпрос:

- От какво зависи въвеждането в практиките на формулираните в дисертацията препоръки за промяна на модела на регулиране на енергийните услуги в България? В този смисъл каква е перспективата пред развитието на този модел?

10. Заключение.

Представеният научен труд е доказателство за задълбочената и последователна научноизследователска работа, осъществена от авторката. Дисертацията съдържа приноси както за теорията на публичното управление, така и за практиките в България. Поради това препоръчвам на членовете на Научното жури да присъди на Любимка Андреева научно-образователната степен „доктор” по професионално направление 3.3 Политически науки (Публична администрация).

10. 02. 2015 г.

Рецензент:

Доц. д-р Татяна Томова